

กาลามสูตร : หลักพิจารณาก่อนเชื่อในพุทธปรัชญาเถรวาท (Kalama sutra don't beliefs according to Theravada Buddhist philosophy)

พระครูปลัดรังสรรค์ คุณสาโร, ดร.

Phrakrupalad Rangsan Kunasaro, Dr.

1. บทนำ

กาลามสูตร เป็นพระสูตรสำคัญสูตรหนึ่งในพระพุทธศาสนา ได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษ จากนักวิชาการและนักวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบัน แม้ที่จริง ในพระไตรปิฎก ชื่อกาลามสูตรไม่ได้มีปรากฏอยู่ หากมีแต่ชื่อว่า เกสปุตตสูตรทั้งนี้ก็เพราะว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระสูตรนี้แก่ชาวกาลามะ ซึ่งอยู่ใน เกสปุตตนิคม เพราะฉะนั้น จึงตั้งชื่อพระสูตรนี้ตามชื่อของนิคมนี้ว่า เกสปุตตสูตร แต่คนที่อยู่ในนิคมหรือ ตำบลนี้เป็นเชื้อสาย หรือมีสกุลเดียวกัน คือ สกุลกาลามะ เขาจึงเรียกประชาชนเหล่านี้ว่ากาลามชน ซึ่งมีโคตรอันเดียวกัน สกุลเดียวกัน คือกาลามโคตร เพราะฉะนั้นเขาจึงเรียกพระสูตรนี้ว่า เกสปุตตสูตร แต่ชาวโลกทั่วไป มักจะเรียกพระสูตรนี้ว่ากาลามสูตรเพราะรู้สึกว่าจะเรียกได้ง่ายกว่า

พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงธรรมแก่ชาวนิคมเกสปุตตะแห่งแคว้นกาลามะ ผู้ทูลถามถึง สมณพราหมณ์ ต่าง ๆ ที่ยกย่องวาทะของตนชมผู้อื่น โดยตรัสสอนมิให้เชื่อเหตุ 10 ประการ คือ 1) โดยฟังตามกันมา 2) โดยนำสืบกันมา 3) โดยตื่นข่าว 4) โดยอ้างตำรา 5) โดยนึกเอา 6) โดยคาดคะเน 7) โดยตรึกตามอาการ 8) โดยพอใจว่าชอบด้วยความเห็นของตน 9) โดยเห็นว่าพอเชื่อได้ และ 10) โดยเห็นว่าสมณะผู้นี้เป็นครูของเราแต่ทรงสอนให้สอบสวนให้รู้ด้วยตนเอง แล้วได้ตรัสถามให้เห็นจริงในโทษของความโลภ ความคิด ประทุษร้าย ความหลง และคุณของความไม่โลภ ไม่คิดประทุษร้าย ไม่หลงตรัสสอนเรื่องการเจริญพรหม วิหาร 4 คือ เมตตา (เมตตริจิตคิดจะให้มีความสุข) กรุณา (สงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์) มุทิตา (ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ไม่ริษยา) อุเบกขา (วางใจเป็นกลาง) และได้ตรัสต่อไปว่า ผู้มีจิตไม่ผูกเวร ไม่พยาบาท ไม่เศร้าหมอง มีจิต บริสุทธิ์ ย่อมวางใจได้ 4 อย่าง คือ

1. ถ้าผลของความชั่วมี ตนก็จะเข้าถึงสุคติโลก สวรรค์ (เพราะตนทำความดี)
2. ถ้าผลของความดีความชั่วไม่มี ก็รักษาตัวให้มีความสุขได้ในโลกปัจจุบัน
3. ถ้าบาปเป็นอันทำตนไม่ทำบาปก็คงจะไม่ประสบทุกข์
4. ถ้าบาปไม่เป็นอันทำก็จะเห็นตัวเองว่าบริสุทธิ์ทั้งสองทาง (คือไม่ว่าจะทางทำบาปเป็นอันทำ

หรือทำบาปแล้วไม่เป็นอันทำตนก็ไม่มีข้อเสียทางไหนเลย)

ชาวกาลามะกราบทูลเห็นด้วยกับความวางใจหรืออุ่งใจ 4 ประการเกี่ยวกับโลกหน้าของผู้มีจิต อันไม่ผูกเวร เป็นต้นคือ 1) ถ้าโลกหน้ามี ถ้าผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี ก็มีฐานะอยู่ที่เราจะเข้าถึงสุคติโลก สวรรค์ 2) ถ้าโลกหน้าไม่มี ถ้าผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี เราก็บริหารตนให้ไม่มีเวรอยู่เป็นสุขได้ในปัจจุบัน 3) ถ้าบาปเป็นอันทำ เราไม่ได้ทำก็จะได้รับทุกข์ และ 4) ถ้าบาปไม่เป็นอันทำ เราก็มองเห็นตัวเองบริสุทธิ์ ทั้งสองทาง

2. ความหมายของกาลามสูตร

กาลามสูตรกัษานิชฐาน 10 หมายถึง วิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัย หรือหลักความเชื่อ ที่ตรัสไว้ใน กาลามสูตร

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา (มา อนุสฺสเวน)

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบๆกันมา (มา ปรมฺปราย)

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ (มา อิติกราย)

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำรา หรือคัมภีร์ (มา ปิฎกสมฺปทาเนน)

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรกะ (มา ตกฺกเหตุ)

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะอนุমান (มา นยเหตุ)

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล (มา อาการปริวิตกฺเคน)

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว (มา ทิฎฐินิซฺมานกฺขนฺติยา)

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ (มา กพฺพฺรูปตยา)

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา (มา สมโณ โน ครูติ)

ต่อเมื่อใด รู้เข้าใจด้วยตนว่า ธรรมเหล่านั้น เป็นอกุศล เป็นกุศล มีโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้นแล้ว จึงควรละหรือถือปฏิบัติตามนั้น

สูตรนี้ในบาลีเรียกว่า เกสฺบุตรสูตร ที่ชื่อกาลามสูตร เพราะทรงแสดงแก่ชนเผ่ากาลามะ แห่งวรรณะ กษัตริย์ ที่ชื่อเกสฺบุตรสูตร เพราะพวกกาลามะนั้นเป็นชาวเกสฺบุตรนิคม ในแคว้นโกศล ไม่ให้เชื่อมงาย ไร้เหตุผลตามหลัก 10 ข้อ

3. ทำไมต้องศึกษากาลามสูตร

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนในฐานะผู้ที่พอจะมีความรู้เรื่องคำสอนในพระพุทธศาสนาอยู่บ้าง จึงได้นำเนื้อหา ในกาลามสูตรมาเขียนในที่นี้ครบถ้วนทุกประการ เพื่อเปิดโอกาสให้ท่านผู้อ่านได้ศึกษา และทำความเข้าใจ กับคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ใครต่อใครชอบนำมาอ้างเพื่อสนับสนุนการไม่เชื่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง รวมทั้งเรื่อง ปฏิญญาฟินแลนด์ด้วยจากเนื้อหาในกาลามสูตร จะเห็นได้ว่ามีประเด็นสำคัญที่ควรค่าแก่การศึกษา และ ทำความเข้าใจหลายประเด็น ดังต่อไปนี้

3.1 เหตุที่ทำให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงกาลามสูตร อันได้แก่การที่ชาวนิคมเกสฺบุตรได้ทูลถามคือ การที่สมณพราหมณ์ได้ยกย่องวาทะของตน และข่มวาทะของคนอื่น หรือพูดง่าย ๆ ก็คือ การพูดในทำนองว่า ของตนเองจริงและของคนอื่นเป็นเท็จ เป็นต้น

3.2 หลักในการเชื่อและไม่เชื่อเมื่อได้ยินได้ฟังผู้อื่นพูด โดยระบุว่าเหตุที่ไม่ควรเชื่อ 10 ประการ และมีเงื่อนไขในการที่จะเชื่อหรือปฏิเสธอยู่ประการหนึ่ง คือ จะต้องนำเรื่องที่ได้ยินได้ฟังนั้นมาสอบสวนด้วย ตนเองโดยอาศัยหลักแห่งอริยสัจ 4 คือ การมองเห็นผลแล้วย้อนไปหาเหตุ โดยอาศัยแนวทางแห่งมรรคที่มี องค์ 8อันมีสัมมาทิฐิเป็นเบื้องต้น และสัมมาสมาธิเป็นที่สุด เมื่อใดก็ตามที่เห็นผลและย้อนไปหาเหตุ เพื่อได้ พบว่าสิ่งใดเป็นเหตุแล้วมีความลงตัวระหว่างเหตุกับผลเป็นตัวเชื่อมต่อ ก็ถือได้ว่ามีความสมเหตุสมผลเชื่อ ถือได้ แต่ถ้าไม่พบเหตุหรือพบแต่หาความเชื่อมต่อที่ลงตัวไม่ได้ ก็ควรปฏิเสธไป

3.3 ต่อจากที่พระพุทธองค์ตรัสสอนเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อแล้ว พระองค์ก็ได้ตรัสถามให้เห็นความจริงในโทษของความโลภ ความคิดประทุษร้าย ความหลง และคุณของความไม่โลภ ไม่ประทุษร้าย ไม่หลง พร้อมกันนี้ได้ตรัสถึงพรหมวิหาร 4 อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

โดยนัยแห่งคำสอนในพระสูตรนี้แปลความแบบง่าย ๆ และนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติได้ ก็คือ สอนให้เชื่ออย่างมีเหตุมีผล ไม่มมงาย และมองเห็นโทษของความโลภ ความโกรธ และความหลง พร้อมกับให้มีพรหมวิหาร 4 โดยรวม ๆ แล้ว พระสูตรนี้ก็คือคำสอนที่กำหนดเป็นแนวทางการรู้ข้อมูลที่ได้ยิน ได้ฟัง จากคนอื่น และให้ผู้ฟังตั้งอยู่ในพรหมวิหาร 4 ในการรับรู้ข้อมูล

แต่เวลานี้และวันนี้ได้มีผู้นำพระสูตรนี้มาเป็นเครื่องมือในการทำลายความน่าเชื่อถือของ นักวิชาการบางท่าน ที่ออกมาพูดถึงปฏิกุญญาพินแลนด์ว่าเป็นที่มาของแนวทางการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ว่าปฏิกุญญาที่ว่านี้ไม่มีอยู่จริง เป็นเพียงชาวลีอ และผู้ที่พูดถึงเรื่องนี้ก็ไม่ต่างไปจากเด็กเลี้ยงแกะในนิทานอีสป

ถ้านำคำสอนของพระพุทธเจ้าในกาลามสูตรมาวิเคราะห์เรื่องนี้ ก็จะทำให้มองเห็นชัดว่าผู้เขียน บทความนี้ออกมาปฏิเสธความจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็ได้ใช้หลักแห่งกาลามสูตรในทำนองเดียวกันเพราะเชื่อว่ายังอยู่ในข่ายของเหตุ 10 ประการ โดยเฉพาะการเชื่อที่ไม่จริงเป็นเพียงข่าวโคมลอยมาจากใครคนใดคนหนึ่ง หรือไม่ก็คาดเดาเอาเองเช่นกัน เพราะเชื่อว่าทุกคนที่พูดถึงเรื่องนี้ ยกเว้นผู้ที่เป็นเจ้าของความคิดที่ไป ประชุมกัน (ถ้ามีการพบปะและประชุมกันจริง) ก็ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ฟังมาอีกทอดหนึ่งทั้งสิ้น จะแตกต่างกัน ก็เพียงว่า เมื่อได้ยินได้ฟังแล้ว ผู้กล่าวหานักวิชาการโดยการอ้างกาลามสูตรกับนักวิชาการที่พูดถึงเรื่องนี้ว่า ใครมีโอกาสได้นำเรื่องที่ตนเองได้ยินได้ฟังมาสอบสวนด้วยตนเองจนเกิดความรู้อแล้วมาพูดหรือเขียนเท่านั้น

ดังนั้น ถ้าจะถามว่าในระหว่างคนสองกลุ่มมีใครน่าเชื่อถือมากกว่า ก็จะต้องตอบว่า ใครละ ที่พูดแล้วมีเหตุผลมากกว่า และใครละที่ตั้งอยู่ในพรหมวิหาร 4 รวมไปถึงการวางตัววางตนปราศจากความโลภ ความโกรธ และความหลงได้ บอกว่าก็คนนั้นแหละน่าเชื่อถือ

เกี่ยวกับเรื่องนี้ ถ้าท่านผู้อ่านต้องการหาคำตอบก็จะได้ไม่ยาก เพียงแต่หันไปดูภูมิหลังของคน แต่ละคนก็พอจะบอกได้ว่า ใครคือผู้ที่เดินตามแนวทางแห่งกาลามสูตรมากกว่ากัน

อะไรทำให้ปฏิกุญญาพินแลนด์ถูกมองว่าเป็นชาวลีอ และอะไรทำให้ปฏิกุญญาที่ว่านี้เป็นเหตุแห่ง แนวทางปฏิบัติทางการเมือง ดังที่เป็นอยู่

ก่อนที่จะตอบคำถามนี้ ผู้เขียนใคร่ขอให้ท่านผู้อ่านทบทวนหลักคำสอนแห่งพุทธศาสนาในเรื่อง หลักปัจเจกการ และแนวทางหาเหตุผลในทางตรรกศาสตร์ก็จะพบว่า

1. ในหลักแห่งปัจเจกการถือว่าทุกอย่างเกิดจากเหตุ และผลที่เกิดจากเหตุยังเป็นเหตุให้เกิดผลอื่นต่อไปได้ไม่มีที่สิ้นสุด
2. ในแง่ของตรรกะ เมื่อพบเหตุก็สามารถคาดคะเนไปหาผลที่จะเกิดขึ้นได้ ว่าจากเหตุที่ว่านี้ จะมีอันใดตามมา และเมื่อใดก็ตามที่ผลเกิดขึ้นก็ถือว่าการคาดการณ์ถูกต้อง

ในทางตรงกันข้าม เมื่อเห็นอันใดอันหนึ่งปรากฏอยู่ ก็จะย้อนไปหาเหตุหรือที่มาของผลนั้น ครั้นพบสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่น่าจะเป็นเหตุของผลที่ว่านี้ ก็จะสอบสวนด้วยการหาความเชื่อมโยงระหว่าง ผลกับเหตุ ถ้าปรากฏว่ามีความลงตัว หรือที่เรียกว่าสมเหตุสมผล ก็จะสรุปว่าเป็นเหตุแห่งผลที่เกิดขึ้นนั้น

ในทำนองเดียวกันกับเรื่องปฏิกุญญาพินแลนด์ ผู้เขียนเชื่อว่าทั้งนักวิชาการที่พูดถึงเรื่องนี้ และ

ผู้เขียนบทความกระแหนะกระแหนะคงไม่มีใครได้เห็นปัญญาที่ว่านี้ประเภทที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่คงจะสังเกตจากพฤติกรรมทางการเมือง และผลที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมเช่นนี้แล้วอนุมานไปหาเหตุ บังเอิญวันหนึ่งได้ยินได้ฟังใครคนใดคนหนึ่งพูดถึงที่มาของปัญญาเรื่องนี้ และเมื่อนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะแล้ว มีความสมเหตุสมผลก็นำมาเสนอต่อมวลชนในเชิงวิชาการ โดยมีได้มีการชี้แนะหรือบังคับให้เชื่อส่วนที่ว่าไม่มีใครต่อใครเชื่อก็ด้วยอาศัยแนวทางแห่งตรรกะโดยนัยแห่งการมองจากผลไปหาเหตุนั่นเอง

ในขณะเดียวกัน ผู้ที่เชื่อว่าเป็นชาวโคลลอยก็เชื่อโดยอาศัยหลักที่ว่าไม่มีหลักฐานอ้างอิงอันเป็นตัวอักษร และการไม่มีหลักฐานที่ว่านี่คือชาวโคลลอย และคนที่พูดเรื่องประเภทนี้ก็คือการพูดในทำนองเด็กเลี้ยงแกะ และเป็นการพูดโดยไม่ใช้หลักแห่งกาลามสูตรโดยที่คนผู้นี้ลืมนำไปว่าความเชื่อที่ว่านี้เป็นชาวโคลลอยหรือชาวสื่อของตนเองนั้นก็ขาดหลักแห่งกาลามสูตรเช่นเดียวกันโดยเฉพาะผู้ที่เชื่อเช่นนั้นเพราะไปได้ยินได้ฟังใครสักคนบอกมาจะขาดหลักแห่งกาลามสูตรแน่นอน และคนที่ขาดหลักแห่งกาลามสูตรในทำนองนี้จะเป็นอย่างอื่นไม่ได้นอกเสียจากเป็นคนประเภทมากด้วยอายุ และมากด้วยประสบการณ์อันก่อให้เกิดความต้อร้อนแต่ขาดปัญญาอันเป็นเครื่องแสวงหาความรู้ตามนัยแห่งกาลามสูตรโดยแท้จริงนั่นเอง

4. วิเคราะห์หลักกาลามสูตร

พระพุทธเจ้าตรัสว่าอย่าเพิ่งเชื่อ เพราะเหตุ 10 ประการนี้ ข้อความประเภทนี้ตรงกับกฎทางวิทยาศาสตร์ เพราะนักวิทยาศาสตร์จะไม่เชื่อถ้าเขายังไม่ได้ทดสอบหรือพิจารณาเหตุผลให้ปรากฏก่อน และข้อความเช่นนี้ไปตรงกันได้อย่างไรในข้อที่ไม่ให้เชื่อเพราะเหตุเหล่านี้ ถ้าเช่นนั้นแล้ว เราควรจะเชื่อแบบใดเมื่อปฏิเสธไปหมดเลยทั้ง 10 ข้อ และเราควรจะเชื่ออะไรได้บ้างพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของเหตุและผล ไม่โจมตีศาสนาไม่โจมตีผู้ใดชี้แต่เหตุและผลที่ยกขึ้นมา อธิบายเท่านั้น

พระพุทธวณะทั้ง 10 ประการข้างต้นนั้น ท่านทั้งหลายฟังดูแล้วอาจคิดว่า ถ้าใครถือตามแบบนี้ทั้งหมดก็มองดูว่าน่าจะเป็นมิจฉาทิฎฐิ คือ ไม่เชื่ออะไรเลย แม้แต่ครูของตนเอง แม้แต่พระไตรปิฎกก็ไม่ให้เชื่อ พิจารณาดูแล้ว น่าจะเป็นมิจฉาทิฎฐิแต่ก็ไม่ใช่

คำว่า “มา” อันเป็นคำบาลีในพระสูตรนี้ เป็นการปฏิเสธมีความหมายเท่ากับ No หรือนะคืออย่า แต่โบราณจารย์กล่าวว่า ถ้าแปลว่า อย่าเชื่อ เป็นการแปลที่ค่อนข้างจะแข็งไปควรแปลว่า “อย่าเพิ่งเชื่อ” คือให้ ฟังไว้ก่อน ส่วนนี้ได้แก่สำนวนแปลของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ) วัดเทพศิรินทราวาส นักปราชญ์รูปหนึ่งในยุครัตนโกสินทร์แต่บางอาจารย์ให้แปลว่า “อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ” แต่บางท่านแปลตามศัพท์ว่า “อย่าเชื่อ” ดังนั้น การแปลในปัจจุบันนี้จึงมีอยู่ 3 แบบคือ

1. อย่าเชื่อ
2. อย่าเพิ่งเชื่อ
3. อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ

การแปลว่า “อย่าเชื่อ” นั้น เป็นการแปลที่ค่อนข้างจะแข็งเป็นการไม่ค่อยยอมกัน ส่วนการ แปลอีก 2 อย่างนั้น คือ “อย่าเพิ่งเชื่อ” และ “อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ” นั้นก็มีความหมายเหมือนกันแต่คำว่า “อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ” นั้นเป็นสำนวนแปลที่ค่อนข้างยาว ดังนั้น คำว่า “อย่าเพิ่งเชื่อ” เป็นสำนวนที่สั้นกว่า ง่ายกว่า และเข้าใจได้ดีกว่าฉะนั้น การที่จะแปลให้ฟังง่ายและเหมาะสมก็ต้องแปลว่า “อย่าเพิ่งเชื่อ” เพราะฉะนั้น

พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ใครจะพูดก็พูดไปเราก็จับไป อย่าไปว่าหรือค้านเขา แต่อย่าเพิ่งเชื่อต้องพิจารณาดูก่อนว่าถูกหรือผิดเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ เป็นบุญหรือเป็นบาป เป็นไปเพื่อประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์

5. คำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่องหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความเชื่อ

นอกจากนั้น พระพุทธเจ้ายังได้ตรัสอีกมากในพระสูตรนี้แต่ในที่นี้จะขออธิบายความหมายของข้อแนะนำทั้ง 10 ประการเสียก่อน เพราะเป็นส่วนที่มีความสำคัญมากของพระสูตรนี้ และได้รับการแปลออกเป็นภาษาต่าง ๆ หลายภาษา เพราะเขาถือว่าเป็นกฎทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งไม่คาดคิดเลยว่าจะมีกล่าวไว้ในครั้งสมัยเมื่อประมาณ 2,600 ปีมาแล้ว ที่ใช้ความคิดแบบอภิปรัชชาแบบนี้ เป็นความคิดที่มีเหตุผล 10 ประการคือ

1. อย่าเพิ่งเชื่อโดยฟังตามกันมา บางคนเมื่อฟังตามกันมาก็เกิดความเชื่อ เมื่อคนนั้นว่าอย่างนั้น คนนี้ว่าอย่างนี้ ก็เชื่อตามกันไป โดยบอกว่า “เขาว่า” ปัจจุบันนี้การเชื่อตามเขาวานี้ ถ้าไปเป็นพยานในศาล จะไม่เป็นที่ยอมรับ เพราะการที่ “เขาว่า” นั้น มันไม่แน่ว่าการฟังตามกันมาก็เชื่อตามกันมา ฉะนั้นสุภาคิตปิณฑ์ ได้จึงมีอยู่บทหนึ่งว่า “กาเซ็ดปาก คนว่ากาเจ็ดปาก ปากคนมากกว่าปากกาเป็นไหน ๆ” สุภาคิตนี้หมายความว่า ชายคนหนึ่งเห็นกากินเนื้อแล้วเซ็ดปากที่กิ่งไม้ ก็มาเล่าให้เพื่อนฟังว่า ฉันเห็นกาเซ็ดปาก” เพื่อนคนนั้นฟังไม่ชัด กลายเป็นว่า “ฉันเห็นกาเจ็ดปาก” ก็ไปเล่าต่อว่า คนโน้นเล่าให้ฟัง เมื่อวันก่อนว่าเขาเห็นกาเจ็ดปาก ก็เล่าต่อกันมาเรื่อย ๆ ว่า กามีเจ็ดปาก นี่เป็นการเชื่อตามคำเขาว่า ซึ่งบางคนก็ฟัง มาไม่ชัดเพราะฉะนั้นก็อาจฟังผิดได้ การที่เขาวาจึงอาจจะถูกหรือผิดได้ เช่น บัตรสนเทห์เขาวาอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็ว่าตามที่เขาว่านั้น ซึ่งมีจริงบ้างไม่จริงบ้าง ปนกันอยู่

เพราะฉะนั้น อย่าเพิ่งเชื่อตามที่เขาวา แต่ให้ฟังไว้ก่อนชาวพุทธจะไม่ปฏิเสธการที่เขาวา แต่จะฟังไว้ ก่อน โดยยังไม่เชื่อทีเดียว บางทีก็ฟังตามกันมาตั้งแต่โบราณ เช่น สมมุติว่าฝนแล้งก็ต้องแห่หางแมวแล้วฝนจะตก เราจะเชื่อได้อย่างไรว่าแห่หางแมวแล้วฝนจะตก บ้างก็ว่าเป็นเรื่องที่เขาเล่ากันมาอย่างนี้ คือเชื่อตามเขาวา ซึ่งก็ อาจจะไม่เป็นจริงตามเขาวาก็ได้ ดังนั้น เราต้องเชื่อตามเหตุผล อย่าเชื่อตามเขาวา

2. อย่าเพิ่งเชื่อโดยคิดว่าเป็นของเก่า เล่าสืบ ๆ กันมา บางคนบอกว่าเป็นของเก่า เป็นความเชื่อตั้งแต่สมัยโบราณเราควรเชื่อ เพราะเป็นของเก่า ถ้าไม่เชื่อ เขาก็หาว่าจะทำลายของเก่า บางคนเห็นผีพุ่งไต้ ก็บอกวานั้นแหละวิญญาณจะลงมาเกิด อย่าไปตก เพราะเป็นความเชื่อกันมาตั้งแต่โบราณ เมื่อมีแผ่นดินไหว คนโบราณจะพูดว่าปลาอานนท์พลิกตัว หรือเวลามีฟ้าผ่าก็บอกว่ารามสูรขว้างขวาน ฟ้าแลบก็คือนางเมขลา ล้อแก้วเข้าดารามสูร รามสูรโกรธ จึงขว้างขวานลงมาเป็นฟ้าผ่า

ความเชื่อเช่นดังกล่าวมานี้เป็นความเชื่อของคนในสมัยโบราณซึ่งไม่ได้ตั้งอยู่บนหลักของเหตุผล ดังนั้นความเชื่อของคนโบราณนั้นไม่ใช่ว่าจะถูกหรือดีเสมอไป แต่เป็นความเชื่อปรัมปรา เราจึงไม่ควรจะเชื่อถ้ายังไม่แน่ใจถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องน่าสืบ ๆ กันมา

3. อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเป็นข่าวลือหรือตื่นข่าว เรื่องขาวนั้นมีมาก ไม่ว่าจะ เป็นขาวพันโลก ขาวช่วงเช้า ขาวช่วงเย็น ขาวเขาวา ซึ่งมีอยู่มากมาย ถ้าเราไปเชื่อตามข่าว เราก็อาจจะเป็นคนโง่ได้ เช่น บางคน อ่านข่าวจากหน้าหนังสือพิมพ์ก็คิดว่าเป็นเรื่องจริงแน่แล้ว แต่ข่าวจากหนังสือพิมพ์นั้น บางทีลงข่าว

ตรงกันข้าม จากข่าวจริง ๆ เลยก็มี หรือมีจริงอยู่บ้างเพียงบางส่วนก็มี เราจึงควรพิจารณาให้ดีเสียก่อน เพราะข่าวบางข่าวนั้น หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นต้องมาลงขอมหากันภายหลังที่ลงข่าวผิด ๆ ไปแล้วก็มี ดังนั้น ข่าวลือจึงมีมาก เช่น ลือว่าจะมีการปฏิวัติ ลือว่าจะมีการปรับคณะรัฐมนตรี ซึ่งบางทีก็จริง บางทีก็ไม่จริง หรือลือกันว่าคนเกิดวันนั้นวันนั้น จะตายในปีหน้า ต้องรีบทำบุญเสีย ก็เลยพากันเฮมาทำบุญกัน นี่ก็เพราะฟังเขาลือกันมา บางคนก็ลือกันแบบ กระต่ายตื่นตูมเป็นข่าวเขาว่าไม่ใช่ข่าวเราว่า เพราะฉะนั้นก็อย่าเพิ่งเชื่อ

4. อย่าเพิ่งเชื่อโดยอ้างคัมภีร์หรือตำรา ถ้าใครเอาตำรามาอ้างให้เราฟัง เราก็อย่าเพิ่งเชื่อ เพราะตำราก็อาจจะผิดได้บางคนอาจจะค้านว่า “ที่เราพูดถึงกาลามสูตรนี้ ไม่ใช่ตำราหรือ” จริงอยู่เราก็อ้างกาลามสูตรซึ่งเป็นตำราเหมือนกัน แต่ท่านว่า อย่าเพิ่งเชื่อ เพราะอาจจะผิดได้ ดังนั้น ไม่ว่าใครจะเอาตำราอะไรก็ตามมาอ้างเราก็ต้องอย่าเพิ่งเชื่อ พระพุทธเจ้าตรัสว่าให้พิจารณาดูก่อน บางคนกลัวยืนยันว่าตนเองอ้างตามตำรา ซึ่งแท้จริงแล้วเขาไม่ได้อ่านตำรานั้นเลย แต่ว่าเอามาอ้างขึ้นเอง บางคนก็ต้องการ โดยการอ้างตำรา ดังมีเรื่องเล่ากันมาว่า อุบาสก 2 คนเถียงกัน ระหว่างสัตว์น้ำกับสัตว์บกอย่างไรหนามีมากกว่ากันอุบาสกคนหนึ่งบอกว่า สัตว์บกมีมากกว่า เพราะบนบกนั้นมีสัตว์นานาชนิด เช่น มีแมลงต่าง ๆ มีมดต่าง ๆ มากมาย ส่วนอีกคนหนึ่งค้านว่า สัตว์น้ำมีมากมายหลายชนิดนับไม่ถ้วน แม้แต่กุ้ง ปลา ก็นับไม่ถ้วนเสียแล้ว สัตว์น้ำต้องมากกว่าสัตว์บกแน่นอนทั้งสองคนจึงไม่อาจตกลงกันได้อุบาสกคนหนึ่งหัวโอดยกบาลีมาอ้างว่า “พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า สัตว์น้ำมีมากกว่าสัตว์บก ดังพระบาลีที่ว่า นัตถิ เม สรณังอัญญัง แปลว่า สัตว์น้ำมากกว่าสัตว์บก” อุบาสกอีกคนหนึ่งไม่กล้าค้านเพราะกลัวจะตกนรกแท้ที่จริง คำว่า “นัตถิ เม สรณังอัญญัง” นั้น ไม่ได้แปลว่า “สัตว์น้ำมากกว่าสัตว์บก” แต่แปลว่า “ที่พึ่งอย่างอื่นของข้าพเจ้าไม่มี” ผู้อ้างคิดแปลเอาเองเพื่อให้คำพูดของตนมีหลักฐานการอ้างตำรา อย่างนี้จึงไม่ถูกต้องถ้าใครหลงเชื่อก็อาจถูกหลอกเอาได้

นอกจากนี้ ตำราบางอย่างก็อ้างกันมาผิด พวกที่ไม่รู้ภาษาบาลี เมื่อเห็นเขาอ้างก็คิดว่าจริง เช่น นักหนังสือพิมพ์ บางคนกล่าวว่า “ทุกขโศ ทุกขถานัง ให้ทุกขแก่ท่าน ทุกขนั้นถึงตน” ซึ่งคำกล่าวนี้นี้เป็นบาลีที่ไม่ถูกต้อง เป็น ประโยคที่ไม่มีประธาน ไม่มีกริยา เป็นบาลีที่แต่งผิด ซึ่งอาจารย์บางท่านเรียกบาลีเช่นนี้ว่า “เป็นบาลีริมโขง” แต่คนกลับคิดว่าเป็นคำพูดที่ซึ้งดี เพราะฟังดูเข้าที่ตี นี้ก็เป็นการอ้างตำราที่ผิด ถึงแม้ว่าตำรานั้นจะเขียนถูกแต่ถ้าหาก ว่าไม่มีเหตุผล เราก็ไม่ควรเชื่อ

ปัจจุบันนี้ มีการโฆษณาหนังสือยอดกัมภ์พระไตรปิฎกว่า ถ้าถ้าใครสวดเป็นประจำก็จะร่ำรวย เป็น เศรษฐี ได้ทรัพย์สินสมบัติและจะปลอดภัย ปลอดภัยโรคต่าง คนก็พากันสวดและพิมพ์แจกกันมาก ซึ่งข้าพเจ้าเองก็ไม่ ทราบว่าจะทำอย่างไรเมื่อมีผู้นำหนังสือนี้มาถวายให้ จะเผาทิ้งก็ติดที่มีคำบาลีอยู่ด้วย หนังสือนี้ได้พิมพ์ต่อเนื่องกันมาผิด ๆ และไม่มีพระสงฆ์รูปใดสวดยอดกัมภ์พระไตรปิฎก นอกจากในหมู่ฆราวาส

บางคนที่ไม่เข้าใจพระพุทธศาสนาดังนั้นใครอ้างบาลี เราก็จงอย่าเพิ่งเชื่อต้องพิจารณาดูให้ดีว่ามีอะไรถูกหรือผิดบ้างเสียก่อน

5. อย่าเพิ่งเชื่อโดยคิดเดาเอาเอง ท่านใช้คำว่า ตักกเหตุ คือ การตรึก หรือการคิด ตรรกวิทยาเป็นวิชา แสดงเรื่องความคิดเห็น อ้างหาเหตุผล แต่พระพุทธเจ้าทรงกล้าค้านตรรกวิทยาได้ว่า การอ้างหาเหตุผลโดยการ คาดคะเนนั้นอาจจะผิดก็ได้การอ้างหาเหตุผลนั้นไม่ใช่ว่าจะถูกไปเสียทุกอย่างการนึกคาดคะเนหรือการเดาเอาของคนเรานั้นผิดได้ เช่นหลักตรรกวิทยากล่าวว่า “ที่ใดมีควัน ที่นั่นมีไฟ” ซึ่งก็ไม่ แน่เสมอไป

เดี๋ยวนี้ที่โดมิควัน ที่นั่นอาจจะไม่มีไฟก็ได้ เช่น เขาฉีตสารเคมี พ่นยาฆ่าแมลง ก็มองดูว่าเป็นควันออกมา แต่หากมีไฟไหม้หรือบางคนก็คิดเอาเองว่าคงจะเป็นอย่างนั้น คงจะเป็นอย่างนี้ คำว่า คงจะ นั้น มันไม่แน่ เพราะฉะนั้น เราก็อย่าเพิ่งตัดสินว่าเรื่องนี้ถูกแน่นอนแล้ว คำว่า คงจะ นั้นเป็นการนึกเอาเอา

6. อย่าเพิ่งเชื่อโดยการคิดคาดคะเนหรืออนุมานเอา ตัวอย่างเช่น เราคิดว่าเราจะแข่งรถคันหน้า พันธุ์เรา ขับรถเร็วกว่านี้ ซึ่งเป็นการคาดคะเนเอา บางทีเราคาดคะเนความเร็วไม่ถูก ก็อาจจะชนรถคันหน้าทีวิ่งสวนมา โครมเข้าไปเลยก็ได้ การคาดคะเนหรืออนุมานเอาอย่างนี้ ทำให้คนตายมามากแล้ว การอนุมานเอาที่มันไม่แน่บางคนคิดว่าฝนคงจะตกแน่เพราะเห็นเมฆดำก่อตัวขึ้นมาก็เป็นการอนุมานเอาว่าฝนคงจะตก แต่บางที ลมก็จะพัดเอาเมฆนี้ลอยพันไปเลยก็ได้ ซึ่งก็ไม่แน่เพราะอนุมานเอาดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า แม้อนุมานเอาที่อย่าเพิ่งเชื่อ

7. อย่าเพิ่งเชื่อโดยตรึกเอาตามอาการที่ปรากฏ คือเห็นอาการที่ปรากฏแล้วก็คิดว่าใช่แน่นอน เช่น เห็นคนท้องโตก็คิดว่าเขาจะมีลูก ซึ่งก็ไม่แน่ บางคนแต่งตัวภูมิฐานก็คิดว่าคนนี้เป็นคนใหญ่โต ร่ำรวย ซึ่งก็ไม่แน่ อีกบางทีก็เป็นขโมย แต่งตัวเรียบร้อยมาหาเรา บางคนทำตัวเหมือนเป็นคนบ้ำคนใบ้มานั่งใกล้กุฏิพระ คนก็ไม่สนใจนึกว่าเป็นคนบ้ำ แต่พอพระเผลอก็ขโมยของของพระไป ดังนั้น เราจะดูอาการที่ปรากฏก็ไม่ได้ บางคนปวดหัว ก็คิดว่าเป็นโรคอะไรที่หัว แต่ก็ไม่แน่ สาเหตุอาจจะเป็นอย่างอื่นแล้วทำให้เราปวดหัวก็ได้ เช่น ท้องผูก เป็นต้นหรือเราขับรถมาถึงสะพานซึ่งมองดูแล้วคิดว่าสะพานนี้น่าจะมั่นคงพอจะขับข้ามไปได้ แต่ก็ยังไม่แน่ สะพานอาจจะพังลงมาก็ได้

8. อย่าเพิ่งเชื่อว่าต้องกับลัทธิของตน คือ เข้ากับความเชื่อของตน เพราะตนเชื่ออย่างนี้อยู่แล้ว เมื่อใครพูดอย่างนี้ให้ฟัง ก็ยอมรับว่าใช่และถูกต้อง ซึ่งก็ไม่แน่เสมอไป เพราะสิ่งที่เราเชื่อมาก่อนนั้นอาจผิดก็มี บางทีคนอื่นก็มาหลอกเรา เพราะเห็นว่าเราเชื่ออยู่ก่อนแล้ว จึงอาศัยความเชื่อของเรา เป็นเหตุมันจึงไม่แน่เสมอไปบางคน เมื่อมีใครมาพูดตรงกับความคิดเห็นของตนก็เชื่อแล้ว ตัวอย่างเช่น เราไม่ชอบใครอยู่สักคนหนึ่ง พอใครมาบอกเราว่าคน ๆ นั้นไม่ดี ก็เชื่อว่าเป็นคนชั่วแน่ เพราะตนเองก็ไม่ชอบหน้าเขาอยู่แล้ว เรื่องอย่างนี้ก็ไม่ แน่เสมอไป เพราะคนที่เราไม่ชอบอาจจะเป็นคนดีก็ได้ แต่ว่ามีคนอื่นมาพูดขยี้ให้เราเข้าใจไปอย่างนั้น เราจึง มองผิดไปได้หรือคนที่เชื่อเรื่องพระเจ้าสร้างโลก หรือเรื่องเครื่องกลางของขลัง พอมีใครมาพูดเรื่องเช่นนี้ก็เชื่อสนิท เพราะไปตรงกับความคิดเห็นของตนเพราะฉะนั้น จงอย่าเพิ่งเชื่อ แม้ในกรณีดังกล่าวมานี้

9. อย่าเพิ่งเชื่อว่าผู้พูดควรเชื่อได้ คือ เห็นว่าคนที่เป็นคนใหญ่คนโตนั้น พูดจาควรเชื่อถือได้ เช่น เป็น ถึงชั้นเจ้า หรือตำแหน่งสูง เราก็ควรจะเชื่อคำพูดของเขา แต่มันก็ไม่แน่ แม้แต่พระสงฆ์ก็ไม่แน่ เราจึงต้องฟังดูให้ ดีเสียก่อน แม้แต่คณะรัฐมนตรีเองก็ไม่แน่ อย่าเพิ่งไปเชื่อคำพูดของท่านเหล่านั้นทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่ได้ว่าผู้พูด มียศมีตำแหน่งอย่างนี้แล้ว จะพูดเรื่องน่าเชื่อถือได้เสมอไป เราควรจะฟังหูไว้หู ฟังให้ดีเสียก่อน มิฉะนั้นแล้วจะ ถูกหลอกได้ง่ายอย่าเพิ่งเชื่อในที่นี้ มิได้หมายความว่าไม่ให้เชื่อ แต่ควรจะพิจารณาดูก่อนแล้วจึงจะเชื่อ

10. อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเห็นว่าผู้พูดเป็นครูของเรา ข้อนี้แรงมาก คือ แม้แต่ครูของตนก็ไม่ให้เชื่อ ทั้งนี้ เพราะครูของเราอาจจะพูดผิดหรือทำผิดได้ เพราะฉะนั้น เราจึงต้องฟังให้ดี ไม่มีศาสนาใดสอนเราไม่ให้เชื่อครูของตน แท้จริงแล้วพระพุทธเจ้ามิได้ทรงสอนว่าไม่ให้เชื่อ แต่ทรงสอนว่าอย่าเพิ่งเชื่อต้องพิจารณา ดูเสียก่อนแล้วจึงค่อยเชื่อ

6. บทสรุป

การพิจารณานั้นคืออะไร การพิจารณาก็คือการไตร่ตรองโดยอาจใช้เหตุผล หรือใช้การดูจากสิ่งที่ยังอ้างอิง เช่นตำรา หรือตัวบุคคล หรือดูจากคำล่ำลือ หรือดูจากการที่มันตรงกับความคิดเห็นที่เราเคยมีอยู่ก่อนแล้ว เป็นต้น มาตัดสินใจ ซึ่งสิ่งที่ใช้พิจารณานั้นก็อยู่ในหลักที่พระพุทธเจ้าสอนว่าอย่าเชื่อทั้ง 10 นี้ทั้งสิ้น ดังนั้น การที่บอกว่า “ให้พิจารณาก่อนจึงค่อยเชื่อ” นั้นจึงไม่ถูกต้อง

สิ่งที่ถูกต้องก็คือ เมื่อเราได้เรียนรู้หลักคำสอนใดมา ก่อนอื่นก็ให้นำมาพิจารณาดูก่อนว่ามีโทษหรือมีประโยชน์ ถ้าเห็นว่ามีโทษก็ให้ละทิ้งเสีย (ซึ่งนี่ยังเป็นแค่การพิจารณา) แต่ถ้าเห็นว่ามีประโยชน์ ไม่มีโทษก็ให้นำมาทดลองปฏิบัติดูก่อน ถ้าลองปฏิบัติเต็มมาตรฐานแล้ว ความทุกข์ไม่ดับลงหรือลดลง ก็ให้ละทิ้งเสีย แต่ถ้าทดลองปฏิบัติแล้วบังเกิดผลเป็นความดับลงหรือลดลงของความทุกข์จริงจึงค่อยปลงใจเชื่อและปฏิบัติให้ยิ่ง ๆ ขึ้นต่อไป

สรุปได้ว่า หลักกาลามสูตรจะสอนว่า “อย่าเชื่อใคร แม้แต่ตัวเอง แต่ให้เชื่อความจริงที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจนเห็นผลอย่างแน่ชัดแล้วเท่านั้น” ซึ่งการไตร่ตรองยังไม่สามารถทำให้เรารู้ว่าคำสอนใดเป็นคำสอนที่ถูกต้องได้ เพราะยังไม่ได้มีการลงมือปฏิบัติจริง ๆ จะต้องมีการปฏิบัติจนเห็นผลจริงก่อน เราจึงจะรู้ได้ว่าคำสอนใดเป็นคำสอนที่ถูกต้อง (คือดับทุกข์ได้) และคำสอนใดเป็นคำสอนที่ไม่ถูกต้อง (คือดับทุกข์ไม่ได้) ตามหลักกาลามสูตร

7. เอกสารอ้างอิง

เดช ตูลวรรธนะ, พล.ต. (ม.ป.ป.). **โตแล้วต้องเรียนลัด (ขจัดพุทธศาสนาเนืองอก)**. (ม.ป.ท.). กรุงเทพมหานคร. พระคัมภีร์ญาณอภิปัญญา. (2551). **กาลามสูตรกับยุคโลกาภิวัตน์ทห้หลักธรรมที่เข้ากันได้ทุกยุคทุกสมัย**.

กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

พระไตรปิฎก เล่มที่ 20 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 12 อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต เกสปุตตสูตร (กาลามสูตร).

พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต. (2548). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด**. วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร.

พระธรรมวิสุทธิกวี. (ม.ป.ป.). **ความดีเด่นของกาลามสูตรและคำสวดติพระพุทธศาสนาของนักปราชญ์ชาวตะวันตก**.

พระมหามานพ กวีโรโส. (2536). **ทำที่ต่อลัทธิอื่นๆของพุทธศาสนา**. ในสมาธิ นิตยสารเพื่อสาระทางพระพุทธศาสนา. (หน้า 58-64). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสำนักพิมพ์ปัญญา.

พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต). (2528). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาลุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.